

UZUMDAN SHARBAT TAYYORLASH UCHUN UZUM YETISHTIRISH VA UNDA SHARBAT TAYYORLASH TEXNLOGIYASINI TAHLIL QILISH

Ergashov Azizbek Ilashboy o'g'li
Guliston davlat universiteti o'qituvchisi
Qo'Shmurodova Sitora Jamshid qizi
Guliston davlat universiteti talabasi
e-mail. azizbekergashov95@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15560667>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-May 2025 yil
Ma'qullandi: 28-May 2025 yil
Nashr qilindi: 31-May 2025 yil

KEYWORDS

Uzum, mahsulot, texnik yetilish, yig'ishtirib olish, qanddorlik, sifat, preslash, ajratib olish, aralashmalar, tindirish, filtirlash, qadoqlash.

ABSTRACT

Mazkur maqolada uzumdan sifatli sharbat olish uchun, uzum yetishtirish texnologiyasi ularni parvarish qilish, yetishtirilgan uzumni yig'ishtirib olish uni qayta ishlash uchun yuborish, sharbat tayyorlash jarayoni va tayyorlangan sharbatga ishlov berilib uni qadoqlash bo'yicha ma'lumotlar keltirib o'tiladi.

O'zbekiston Respublikasining iqlim sharoiti, yer-resurslari va qadimiy dehqonchilik an'analari uzumchilik, xususan, uzumchilikni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Uzum — qadimdan xalqimiz orasida keng tarqalgan, oziq-ovqat, dori-darmon va ichimliklar tayyorlashda zarur ahamiyat kasb etgan o'simlik hisoblanadi. ayniqsa, uzum sharbatining sog'lomlashtiruvchi xususiyatlari va tabiiylik darajasi uni kundalik iste'mol uchun zarur ichimliklardan biriga aylantiradi.

So'nggi yillarda aholi orasida ekologik toza, sun'iy qo'shimchalarsiz tayyorlangan tabiiy sharbatlarga bo'lgan talab ortib bormoqda. Bu esa uzum yetishtirish va undan sifatli sharbat tayyorlash texnologiyasini chuqur o'rganish, zamonaviy va samarali usullarni joriy etishni talab etmoqda. Shuningdek, uzumni to'g'ri parvarish qilish, yig'ib olish, qayta ishlash hamda tayyor mahsulotni saqlash qadamlari texnologik jihatdan to'g'ri tashkil etilishi kerak.

Mazkur ishda uzum yetishtirishning agroteknik usullari, hosilni yig'ishtirish, uni qayta ishlash orqali sharbat tayyorlash texnologiyasi, hamda yakuniy mahsulotning sifat ko'rsatkichlarini saqlab qolish yo'llari keng yoritiladi. Shuningdek, sharbat ishlab chiqarishda foydalaniladigan asosiy texnologik jarayonlar, gigiyena talablariga rioya qilish va mahsulotni iste'molga tayyorlash masalalari ham o'rganiladi.

Sharbat ishlab chiqaruvchilari sharbat uchun uzumning eng yaxshi navi meva beradigan uzum sharbati bilan to'ldirilgan qobiqdan iborat ekanligini bilishadi. Va aslida, u eng yaxshi ta'mga ega eng aromatik sharob qo'lga olingan bunday navlaridan. afsuski, ularning ko'pchiligi o'rta kamarning qattiq iqlimida omon qololmaydilar. Lekin hatto rus sharoitida ham uy sharobini ishlab chiqarish uchun xilli xil xillarni topish mumkin.[1]

Asosiy qism. Uzum yetishtirishda maqsadga muvofiq nav tanlash juda zarur omil hisoblanadi. Chunki har bir uzum navining kimyoviy tarkibi, shakar va kislotalilik darajasi, suv

miqdori va fenolik birikmalari miqdori har xil bo'lib, bu ko'rsatkichlar uzum sharbatining sifati va mazasi uchun asosiy belgilovchi omillardir.

Sharbat tayyorlash uchun mo'ljallangan uzum navlari odatda yuqori shakar yig'ish xususiyatiga ega, suvga boy, terisi yupqa va mevasida tanin miqdori nisbatan kam bo'ladi. Bunday navlardan olingan sharbatlar rangi tiniq, ta'mi yoqimli va ozuqaviy qiymati yuqori bo'ladi.

O'zbekistonda sharbat tayyorlashga mos uzum navlari

Quyidagi uzum navlari sharbat olish uchun eng maqbul hisoblanadi:

Husayn – bu navning mevasi suvga boy, shirin va yoqimli ta'mga ega. Sharbat tayyorlashda eng ko'p ishlatiladigan navlardan biridir.

Toifi qora va Toifi oq – bu navlar yuqori sifatli, quyuq rangli tabiiy sharbatlar olishda qo'llaniladi. Ayniqsa, antioksidantlarga boy.

Kishmish navlari (Kishmish qora, Kishmish oq) – shakar miqdori yuqori, kislotasi past, mevalari shirali. Yengil, yengil hazm bo'ladigan sharbatlar tayyorlashda ishlatiladi.

Sultanina – xalqaro miqyosda tan olingan nav bo'lib, ko'proq sharbat va quruq meva tayyorlashda keng ishlatiladi.

Rizamat – yirik mevali, juda shirali nav. Sharbat uchun juda qulay, ayniqsa iste'molga mo'ljallangan tabiiy ichimliklar uchun mos.

Yetishtirish sharoitlari

Sharbat uchun uzum yetishtirishda quyidagi agrotexnik choralarga alohida e'tibor qaratish zarur:

Tuproq tanlash: Yengil va o'rtacha qumloq, unumdor tuproqlarda yaxshi o'sadi. Sho'rlanishdan xoli bo'lishi lozim.

Sug'orish: Vegetatsiya davrida muntazam sug'orib borish mevalarning suvga to'yinishini ta'minlaydi.

O'g'itlash: Azot va kaliyli o'g'itlar meva sifati va hosildorlikni oshiradi.

Shakllantirish va kesish: Butalarning havo aylanishi va yorug'lik tushishiga qulay bo'lishi sharbatlik uzum yetishtirishda sifatli hosil olishga yordam beradi.

Zararkunanda va kasalliklardan himoya: O'z paytida fungitsid va insektitsidlardan foydalanish orqali hosilni sog'lom saqlash mumkin.

Sharbat olish uchun uzum yetishtirishda nav tanlash bilan birga agrotexnik choratadbirlarga to'liq amal qilish zarur. Faqatgina biologik toza, sog'lom va shirin mevalardan olinadigan sharbatlar inson salomatligi uchun foydali va bozorda talabgir bo'ladi. Shu bois, mahalliy sharoitda yuqori hosildor, mazali va shifobaxsh navlarni keng joriy qilish bugungi kundagi dolzarb vazifalardan biridir.

Asosan, nisbatan yuqori kislotali va aromatik sharbatlar ishlab chiqaradigan barcha navlar sharbat olish uchun idealdir. Tanlangan xom ashyo sog'lom bo'lishi kerak, buzilish belgilari bo'lmagan, to'liq pishgan, mos zichlikka ega bo'lishi kerak. Ishlab chiqarishda taroqlarni birinchi navbatda taroqni tozalash vositasi yordamida olib tashlash kerak. Dekanterlar yordamida sharbatlarni olishda, rezavorlarni roliklarga qo'shimcha bosish kabi boshqa oldindan ishlov berish talab qilinmaydi. Oq uzum pulpasini fazali ajratishdan oldin fermentatsiyalash hosilni oshirishi va hosil bo'lgan sharbatning tiniqligini yaxshilashi mumkin.

Uzumni maydalash – bu mevalarni butun holatdan ezilgan, qisman sharbat ajralgan holatga o'tkazish qadamidir. Bunda meva po'stlog'i yorilib, sharbati chiqib ketadi, biroq danagi zararlanmasligi lozim. Maydalash asosan valikli maydalagichlar yordamida amalga oshiriladi.

- Maydalashning asosiy maqsadlari:
- Sharbatning maksimal ajralishini ta'minlash,
- Qayta ishlash jarayonini tezlashtirish,
- Enzimatik faoliyatni faollashtirish (ba'zi texnologiyalarda).
- Maydalash uskunolari:
- Valikli maydalagichlar (temir yoki plastmassa valikli),
- Mexanik yoki yarim avtomatik maydalagichlar,
- Sanitariya talablariga javob beruvchi zanglamas po'latdan yasalgan uskunalar.
- Maydalangach hosil bo'lgan aralashma "meva ezmasi (must)" deb yuritiladi.

Uzumni preslash (sharbat ajratish)

Preslash — bu ezilgan uzum massasidan sharbati ajratib olinadigan qadamdir. Bu jarayonda mexanik yoki gidravlik bosim orqali suyuq fraksiya (sharbat) va qattiq qoldiq (pulp) bir-biridan ajratiladi.

Preslash usullari:

- An'anaviy qo'lda preslash – kichik hajmli ishlab chiqarishda,
- Gorizontal yoki vertikal presslar – o'rta va yirik korxonalarda,
- Gidravlik yoki pnevmatik presslar – zamonaviy, yuqori samarali usullar.
- Jarayonning texnik talablari:
- Sharbat toza va begona aralashmalarsiz bo'lishi kerak,
- Harorat 20–25°C atrofida saqlanishi lozim,
- Danaklar ezilmasligi kerak (aks holda achchiqlik paydo bo'ladi),
- Oxirgi qadamda sharbat filtrlab olinadi.
- Hosil bo'lgan sharbatni keyingi qadamga uzatish

Preslashdan olingan sharbat maxsus zanglamas idishlarga to'planadi va keyingi texnologik qadam — filtrlash, pasterizatsiya va saqlashga tayyorlashga o'tkaziladi.

Sharbat sifatini belgilovchi zarur qadamlardan biri bu uzumni to'g'ri maydalash va samarali preslashdir. Bu qadamlarda tozalikka, texnologik intizomga va mexanik ezish-tortish kuchlarining optimal darajada bo'lishiga alohida e'tibor qaratilishi kerak. Faqat shu asosda tabiiy, shirin, toza va ozuqaviy jihatdan boy sharbat olish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotla:

1. Zamira Sapaeva va Barno Abdullaeva. "Vinochilik texnologiyasi" T-2019
2. Anvarbek Allambergenov "Sharobbop uzum navlari hosilidan ko'piradigan sharob tayyorlash texnologiyasi" T-2016
3. Yashin Baxramovich Abdullayev "Meva-sabzavot xom ashyosidan sharbat olish jarayonidagi yarimtayyor mahsulotni maydalash turlari va usuli tahlili" T-2024
4. R.M. Abdullaev. "Uzum yetishtirish va mayiz quritishning zamonaviy texnologiyasi" T-2013